

DHS 2009 nr. 1

Tirsdag d. 20. januar 2009 kl. 19.00

Journalist Anders Stahlschmidt

**"Hvad betyder det for mennesker at have samme navn og
komme fra samme slægt"**

Kolonilivet i en overgangsperiode

Kirke- og skolesproget bliver tysk

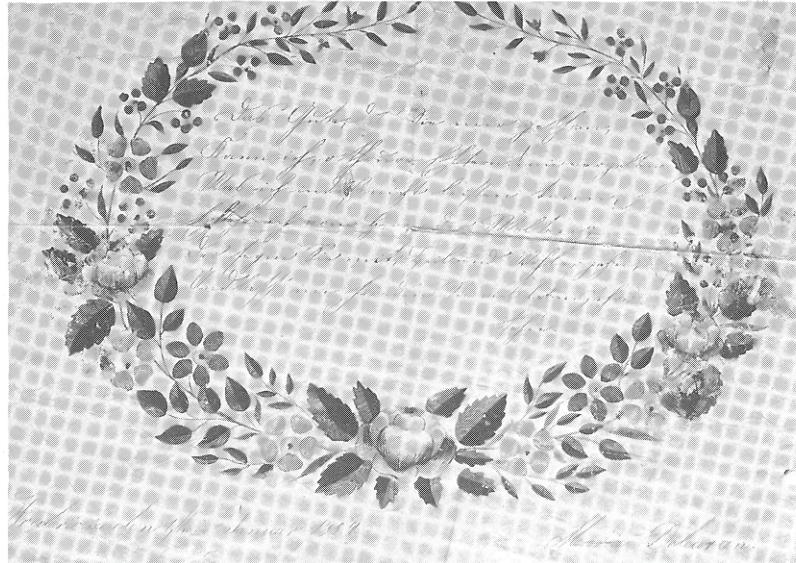
Efter Jules Rieus bratte død i 1821 stod den fransk-reformerte menighed nu atter uden præst; flere ansøgere meldte sig, men trak sig hurtigt tilbage, enten fordi de fandt lønnen for lille, eller fordi de var bange for, at vejret i Fredericia skulle være for barsk, skønt byenellers efter danske forhold har et usædvanlig mildt klima.

Da forstanderskabet havde gjort flere forgæves forsøg på at skaffe en fransk præst, måtte det søge andre udveje, og efter mange og svære betænkeligheder — hvad der er i høj grad forståeligt — besluttede det at antage en tysk præst.

I 1823 udstedtes så kgl. konfirmation på ansættelse af en yngre, lærd teolog, dr. phil. J.V.W. Stahlschmidt, der kom fra Hamburg. Han havde hidtil virket som luthersk præst; men ved sin ansættelse her i landet aflagde han løfte om at ville betjene sin nye menighed efter reformert ritus.

*J.V.W. Stahlschmidt,
1823—1843.*

Gennem en længere årrække var det skik, at konfirmanderne fik overrakt en såkaldt »konfirmationsseddel« med et håndskrevet vers i en dekorativ indfatning. Denne »seddel«, der er dateret januar 1854, har tilhørt Marie Deleuran.

Fra nu af fik det franske sprog kun ringe kår blandt kolonisterne, eftersom det straks ved pastor Stahlschmidts embedstiltræden blev afløst af tysk både i kirken og skolen. Kendskabet til og brugen af fransk aftog derefter stærkt i de fleste familiekredse, og inden længe bristede det sidste sprogbånd mellem emigranternes efterkommere og deres oprindelige hjemland; men selv om tysk vandt indpas som det officielle sprog, blev det reformerte samfund ikke derfor tysk og har aldrig følt sig som tysk. Nationalfølelsen gik senere direkte fra fransk til dansk.

Den særprægede skoleundervisning

Adskillige forældre til børn i den reformerte skole viste snart uvilje mod, at undervisningen udelukkende foregik på tysk, og modsatte sig en sådan ensidig sprogbrug. I 1832 henstillede kaptajn i Borgervæbningen F. Honoré til forstanderskabet, at eleverne også blev un-

dervist i dansk; men forstanderne holdt fast på den bestående ordning og stillede sig avisende overfor »det lutherske sprog« i skolen.

Mærkeligt nok vedblev konfirmationsforberedelsen stadig at foregå på fransk, helt til 1840, og i begyndelsen af dette århundrede kunne man møde gamle Fredericia-borgere, der endnu huskede både skriftsteder og bønner på deres forfædres mål.

I slutningen af 1880'erne udgav den daværende reformerte lærer, Peter Devantier, en lille bog, på tysk, der skildrer de skiftende undervisningsforhold inden for kolonien.

Han fortæller, at han i 1835 blev sat i den reformerte skole, som dengang talte ca. 70 børn, der var samlet i én klasse.

Timeplanen var nøjagtig den samme hele ugen igennem. »Den ene dag gik som den anden«, skriver Devantier. »Kl. 8,15 bad vi Fadervor, læste trosbekendelsen, en lille morgenbøn og et morgendigt. Så blev der sunget nogle vers af den salme, vi skulle lære udenad. Vi brugte en salmebog, der var trykt til brug for de tyske indbyggere i Slesvig-Holsten. Så skulle de yngste, som ikke kunne læse, øves efter de forskellige tabeller, og de andre læse to-tre vers indtil kl. 9,45, da vi fik en kort pause. Fra kl. 10-11 havde vi skønkskrivning«.

*G. C. W. Stahlschmidt,
1843—1870*

Midt på dagen var der et længere ophold, hvor børnene kunne nå hjem og spise middagsmad, inden de atter skulle møde i skolen:

»Om eftermiddagen fra kl. 13,15 til 14,45 læste vi op af den tyske katekismus og havde så et frikvarter. Regnetime fra kl. 15 til 16 med undtagelse af lørdag, da vi lærte udenad efter katekismen.«

I 1839 skete der en større forandring med undervisningen. Den reformerte præsts søn, G.C.W. Stahlschmidt, havde netop taget teologisk embedseksamen og var blevet udpeget til faderens efterfølger; men indtil videre skulle han undervise ved den reformerte skole, bl.a. i religion og tysk.

Eleverne blev nu fordelt i et par klasser og skolestuen delt i to rum ved en brædddevæg. Undervisningsmateriellet var stadig meget sparsomt; der blev set nøje på pengene, og først efter besværlige forhandlinger blev det vedtaget, at forældrene kunne få nogen hjælp til indkøb af lærebøger; men der blev dog anskaffet alt for få bøger, så eleverne tit var nødt til at afskrive dem.

Forstanderskabet fik skolegangen ordnet på en sådan måde, at børnene mest muligt kunne hjælpe deres forældre med have- og markarbejdet. Fra midten af oktober til midten af maj skulle begge klasser have seks timers daglig undervisning; men om sommeren blev øverste klassers undervisning indskrænket til kun syv timer én dag om ugen.

Indtil 1840 var alt, hvad der hed ferie, et ukendt begreb for de reformerte skolebørn; men efter den tid fik de i reglen de samme ferier som eleverne i andre skoler.

I 1864 blev Peter Devantier antaget som lærer ved den reformerte skole og virkede her, til han tog sin afsked i 1896. Kort efter sin ansættelse foreslog han, at børnene skulle have karakterer; men det blev afslået, idet pastor Stahlschmidt mente, at man derved let kunne komme til at støde forældrene. Først i 1874 blev der indført karaktergivning.

Retssag mellem brødrevenigheder

De forskellige, både kirkelige og sproglige gennemgribende forandringer inden for det reformerte trossamfund i Fredericia gav anledning til en bitter konflikt med den franske menighed i København.

Den yngre pastor Stahlschmidt med sin børnerige familie.

Striden endte med et retsligt opgør, der havde sit udgangspunkt så langt tilbage som i 1805. Dette år havde Frederic de Coninck, den hovedrige handelsmand og bankier, stiftet et legat, som efter hans testamentariske bestemmelse først skulle begynde sine udbetalinger tyve år senere.

En del af pengene skulle yde tilskud til lønning for præsterne ved de fransk-reformerte kirker i København og Fredericia; men hvis den fredericianske menighed af en eller anden grund blev ophævet, skulle beløbet derefter alene tilfalde den københavnske.

Denne vedtægt førte i 1827 til en retssag mellem de to kirkesamfund. Dommen faldt ud til fordel for den københavnske menighed, der med rette, som det hed i domsafsigelsen, kunne gøre krav på alle pengene, eftersom menigheden i Fredericia ikke længere kunne anses for at være *fransk*-reformert. Den havde jo fået en tysk præst og indført tysk både som kirke- og skolesprog.

Almindelig anerkendt for både dygtighed og retsindighed virkede J.V.W. Stahlschmidt i Fredericia til sin død i 1843, da hans søn, G.C.W. Stahlschmidt, efterfulgte ham i embedet.

Efter at den reformerte menighed var gået over til at ansætte ikke-franske teologer,ændredes præsternes stilling til koloniens medlemmer på afgørende vis. De var uden egentlig tilknytning til de specielle franske traditioner og uden dybere forståelse for fransk tænkemåde og særegenhed. De blev ikke længere betragtet som emigranternes selvskrevne fortalere og vejledere i alle åndelige og verdslige forhold, men kunne nu udelukkende samle sig om den egentlige præstegerning.

En alvorlig splittelse inden for menigheden

I pastor G.C.W. Stahlschmidts embedstid, 1843-70, opstod som en naturlig følge af oprøret i Hertugdømmerne og den påfølgende første slesvigske krig, der i høj grad var gået ud over Fredericia, en stærk nationalfølelse inden for fæstningsbyens borgerskab.

Denne patriotisme var også særdeles levende hos mange af de fransk-reformerte, der mente, at menigheden snarest burde opgive det tyske sprog for helt officielt at gå over til det danske.

Regeringen var naturligvis interesseret i en sådan sprogændring, og efter henstilling fra myndighederne tilbød pastor Stahlschmidt i 1863 kirkerådet at prædike og undervise på dansk mod en mindre lønforhøjelse; men tilbudet blev afvist med én stemmes flertal.

Hovedparten af rådets medlemmer har nok næret ængstelse for, at hvis sprogskellet mellem emigranternes efterkommere og de øvrige indbyggere i byen forsvandt, ville det reformerte samfunds sammenhold og særpræg snart helt udslettes.

JEAN CALVIN

Jean Calvin, (10. juli 1509 - 27. maj 1564) født Jean Cauvin i Noyon i Picardiet i det nordøstlige Frankrig.

Jean Calvin var efter Martin Luther den mest betydningsfulde reformator. Efter at han i 1534 havde sluttet op om reformationen, blev han tvunget til at flygte fra Paris til Basel. Efter 1536 virkede Calvin som prædikant i Genève, hvor han 1536-1538 sammen med Guillaume Farel skabte en reformert menighed. På grund af sin moralske strenghed blev Calvin udvist fra byen i 1538, men blev kaldt tilbage i 1541. På trods af voldsomme protester fra modstandere i Genève indførte Calvin, overbevist om at han udførte Guds vilje, den strengeste kirketugt. På Calvins ordre blev den fremtrædende spanske læge Miguel Serveto brændt på bålet, fordi han havde angrebet læren om Treenigheden.

Ved at grundlægge et præsteakademi i Genève 1559 fik han indflydelse på reformationens udvikling i store dele af Europa. Det vigtigste af hans mange skrifter er *Institutio religionis Christianae* (1559).

Hans lære, calvinismen, har sin største udbredelse i Schweiz, den vestlige del af Tyskland, Frankrig og Nederlandene. I Danmark er der reformerte menigheder i både Fredericia og i København. Kirken i Gothersgade i København huser både en tysk og en fransk menighed.

Calvin havde blandt andet den tvivlsomme ære at være opført på Index librorum prohibitorum, den katolske kirkes indeks over forbudte bøger. (http://da.wikipedia.org/wiki/Jean_Calvin)

STAHLSCHEMIDT I DANMARK OG BRASILIEN

Chale, f. 1852 i Danmark – FT 1880 i Savannah, Chatham, Georgi

Johann Victor Wilhelm, f. 1803 i Fredericia, gift 1828 i Fredericia med Carolina Just, f. 1807 i Fredericia

Gustav Carl (s.a. Johann Victor Wilhelm Stahlschmidt og Carolina Just), f. 08.09.1829 i Fredericia, g. 28.10.1870 i Joinville, Santa Carina, Brasilien med Auguste Wilhelmina Carolina Ehlke (d.a. Johann Wilhelm Friedrich Ehlke (f. ca. 1819 i Kamtz, Pommern, Tyskland) og Dorothea Louise Schmeling (f. ca. 1823 i Kamtz, Pommern, Tyskland), f. 05.08.1850 Cambul, Pommern, Preussen, Tyskland

Carl Emil (s. a Stahlschmidt og Christiane Christensen), døbt 18.08.1861 Frue Kirke, Kbh.

Marie Wilhelmine, gift 16.11.1977 på Frederiksberg med Frederik Ferdinand Petersen

Johann Victor, gift 18.10.1881 på Frederiksberg med Petra Henriette Thestrup (muligvis d.a. Peter Ottovius Mathias Gesmel Thestrup og Anne Marie Henriette Redsted, f. i Kbh. 26.12.1856/26.12.1856 i Jungshoved, Præstø, døbt 28.04.1857 i Jungshoved)

Stahlschmidt uden fornavn (s.a. Georg Wilhelm Stahlschmidt og Else Kathrine Herholdt), f. 18.03.1864 Sankt Knud, Odense

Laura (d.a. Johann Friedrich Wilhelm Stahlschmidt og Laura Bang), f. 05.12.1896 i Nyborg, døbt 14.03.1897 i Nyborg

Max Emilio, gift 1909 i Porto Alegre, Rio Grande Do Sul, Brasilien, død 1986 i Porto Alegre, Rop Grande Do Sul, Brasilien med Amalia Saltiel

Irma Clementina (d.a. Max Emilio Stahlschmidt og Amalia Saltiel), f. 25.03.1910 i Porto Alegre, Rio Grande Do Sul, Brasilien, død 1981 Porto Alegre, Rio Grande Do Sul, Brasilien

STAHL SCHMIDT.

Johann Victor Vilhelm Stahlschmidt, f. 15. Marts 1867 i Freg-leben, Anhalt Dessau, Dr. phil., Præst ved den reformerte Kirke i Fredericia, d. 29. Dec. 1843, gift i Hamborg 7. Marts 1815 m. *Johanne Marie Caroline Joost*, f. 10. Febr. 1795 i Hamborg, d. 11. Okt. 1873 i Fredericia. Børn:

- 1) *Georg Carl Vilhelm*, f. i Hamborg 5. Febr. 1818, Præst ved den reformerte Kirke i Fredericia, d. 29. Dec. 1870, gift 3. Juni 1845 m. *Else Cathrine Marie Herholdt*, f. i Kbhvn. 6. Juli 1823. Børn:
 - a. *Dorthea Margaretha*, f. 31. Maj 1846, Børnehavebestyrerinde i Kbhvn.
 - b. *Johan Victor Vilhelm Friedrich*, f. 30. April 1847, cand. juris, Kontorchef ved de danske Statsbaners Centralforvaltning, Rd. af Ddg., St. Josephs Fortjenstkors i Sølv, gift 18. Okt. 1881 i Frederiksberg m. *Petra Henriette Thesstrup*, f. 26. Dec. 1856 i Stavreby. Præstegaard. Børn:
 1. *Georg Carl Vilhelm*, f. i Aarhus 11. Juli 1882.
 2. *Victor*, f. i Aarhus 25. Marts 1884.
 3. *Theodor*, f. i Kbhvn. 25. Dec. 1886.
 4. *Paul*, f. i Kbhvn. 20. Okt. 1888.
 - c. *Anna Caroline Cäcilie*, f. 24. Okt. 1848, Privatlærerinde.
 - d. *Johanne Marie Caroline*, f. 2. Juni 1850, Bestyrerinde for en Børnehave og Forberedelsesskole i Frederiksberg.
 - e. *Georg Carl Vilhelm*, f. 21. Maj 1852, Agent for the prudential Assurance comp. i New-York.
 - f. *Johann Friderich Vilhelm*, f. 28. Maj 1854, Tømrermester i Kbhvn., gift 29. Juni 1886 i Kbhvn. m. *Laura Bang*, f. i Odense 9. Febr. 1862.
 - g. *Otto Emil*, f. 10. Sept. 1856, Apotheker i Quito, Sydamerika, d. samme st. 31. Aug. 1892, gift m. *Rosario Pagminno*.
 - h. *Vilhelmine Marie Bernhardine*, f. 28. Marts 1858, gift m. Trafikassistent *G. Møller* i Esbjerg.
 - i. *Marie Vilhelmine Louise*, f. 28. Marts 1858, gift m. Ejeren af Etablissementet Sommerlyst, Frederiksberg, *F. Bock*.
 - k. *Julius Theodor*, f. 10. Juli 1860, d. 8. Febr. 1861.
 - l. *Johanne Louise*, f. 22. Jan. 1862, Regnskabsfører paa Kyst-hospitalet ved Kallundborg.
 - m. *Carl Theodor*, f. i Odense 18. Marts 1864, Trafikassistent ved de danske Statsbaner, p. t. Dampfærgexpeditionen Helsingborg, gift m. *Kathinka Hennings*.
- 2) *Carl Victor Emil*, f. 20. April 1827 i Fredericia.
- 3) *Gustav Carl*, f. 8. Sept. 1829 i Fredericia.

KILDER:

JEPPESEN, ALFRED: *Kongens Kolonister. De fransk-reformerte i Fredericia.* Thanning og Appel 1982

LUDWIG, J.: *Stamtavler over slægter i den fransk-reformerte Koloni i Fredericia.* 2. udg. Fredericia 1896

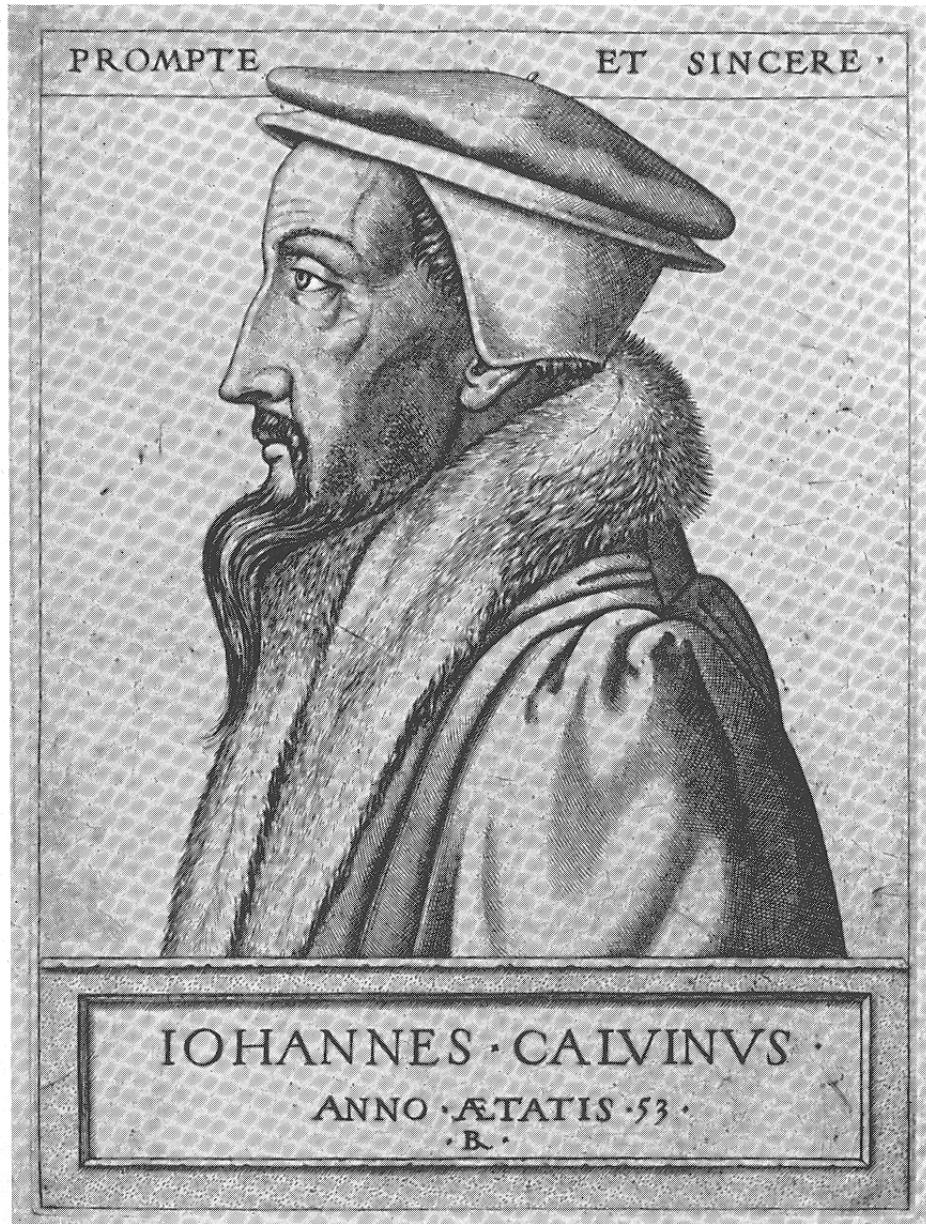
www.familysearch.org (09.01.2009)

PRÆSTER I DEN REFORMERTE KIRKE I FREDERICIA

Jean Jacques Martin	1722-1728
David Moutoux	1728-1733
Jaques Bovet	1733-1739
Moise Hollard	1740-1782
Jean Marc Dalgas	1783-1811
J. Zilz	1812-1814
Jean Etienne Coulin	1816-1817
Jules Charles Rieu	1818-1821
Johann Victor Wilhelm Stahlschmidt	1823-1843
Georg Carl Wilhelm Stahlschmidt	1843-1870
J. J. Schwartz	1871-1883
Jacob Ludwig	1883-1897
Wilhelm Staehelin	1899-1938
Heinrich August Aillaud	1938-1975
Attila Szilas	1975-1979
Walther Kaiser	1979-1988
Sabine Hofmeister	1994-

Det Danske Huguenotsamfund

Johannes Calvin

Nach einem Stich von René Boisdin
Aus der Sammlung Boissonnas-Maillard, Genf
Photo Boissonnas, Genf